

ALOJZ GRADNIK PESNIK, SODNIK IN PREVAJALEC

Jerneja Umer Kljun
Univerza v Ljubljani

1 Življenjepis

Alojz Gradnik se je rodil 3. avgusta 1882 v Medani, očetu slovenskega rodu in materi Furlanki. Po osnovni šoli v domačem kraju je šolanje nadaljeval na gimnaziji v Gorici in za tem na Dunaju zaključil študij prava. V času študija se je preživiljal z zasebnim poučevanjem v plemiških družinah, po opravljenih državnih izpitih pa se je kot sodniški pripravnik vrnil v Gorico. Ob izbruhu prve svetovne vojne je bil Gradnik, ki je bil tedaj sodnik na okrožnem sodišču v Gorici, obtožen srbofilstva in veleizdaje ter skupaj z vidnejšimi političnimi in kulturnimi delavci slovenskega rodu zaprt na goriškem gradu in pozneje v goriških sodnih zaporih (Hladnik in Pretnar 2002). Poleg hudih političnih pretresov pa je njegovo življenje tedaj zaznamovala tudi bolezen, ki so jo spremljala pogosta vnetja čelne votline, zaradi katerih je prestal več kirurških posegov.

Zaradi svojega rodu in poklica je bil vseskozi razpet med italijanskim in slovenskim svetom, sodniški poklic pa ga je med drugim vodil tudi v Rovinj in Vodnjan, Tržič, Gradišče ob Soči, Tolmin, Cerklje, Trst in Ljubljano, pozneje pa tudi v Beograd, kjer je postal sodnik državnega sodišča za zaščito države, in Zagreb, kjer je bil član stola sedmorice vse do leta 1941, ko so ga ustaške oblasti odstavile. Ker je Gradnik v času (stare) jugoslovanske oblasti po službeni dolžnosti sodil tudi komunistom (Komelj 2016), je bil po koncu druge svetovne vojne dolgo v nemilosti pri povojni oblasti – tako je bil leta 1946 upokojen v Ljubljani, odklonilni odnos oblastnikov, ki je bil posledica dejstva, da Gradnik »ni spreminjal svojih pogledov v skladu s potrebami časa« (Gabrič 1994, 123), pa se je kazal zlasti kot izključitev Gradnika iz kulturnih in literarnih krogov. Njegovo ime se je namreč med letoma 1945 in 1952 le redko pojavljalo v javnosti, prav tako pa

Gradnikova dela niso bila vključena v nove šolske učbenike, saj »njegova lirična izpovednost ni ustrezala zahtevam prvih povojnih let« (Gabrič 1994, 120).

Gradnik je začel pesmi objavljati že kot dijak, ob izvirnem pesniškem ustvarjanju in prevajanju pa se je posvečal tudi glasbi, saj je že od malega pel v zboru in pozneje igral violino in tamburico, ter deloval na kulturnem in vzgojno-izobraževalnem področju. V času študija je bil namreč član akademskega društva Slovenija na Dunaju, dejaven je bil tudi pri narodnoobrambnem goriškem društvu Adrija, s somišljeniki je prirejal predavanja in ustanavljal knjižnice v nacionalno ogroženih krajih, bil je načelnik gledališkega odseka Narodne prosvete v Gorici ter predsednik čitalnic v Pulju in Gorici. Vse od njegove ustanovitve je bil član slovenskega združenja PEN, veliko pozneje, šele leta 1962, je bil imenovan tudi za rednega člana SAZU v razredu umetnosti. Alojz Gradnik je umrl v Ljubljani leta 1967, pokopan je v Medani. Gl. tudi Breclj 1979, Gabrič 1994 in Seljak 2020, Grafenauer 1926, Grum 2007, Hladnik in Pretnar 2002, Komelj 2016.

2 Prevajalsko delo

Kot prevajalec je Gradnik segal po delih italijanske, srbske, hrvaške, ruske, španske, francoske in angleške književnosti, prek angleškega, francoskega, nemškega, italijanskega, češkega in srbskega jezika pa je prevajal tudi dela nam bolj oddaljenih književnosti, kot so kitajska, bengalska, japonska in perzijska književnost (npr. *Kitajska lirika*, 1928; zbirke pesmi Rabindranatha Tagoreja; *Čarobni studenec in druge japonske pripovedke*, 1930; zbirko pesmi *Rubajati* Omana Hajama, 1955), ki so bile tedaj slovenskim bralcem tako rekoč neznane. Prevodna lirika zavzema posebno mesto v Gradnikovem ustvarjalnem opusu. Tako na primer Komelj (2016) zapiše, da so Gradnikove prepesnitve kitajske lirike postale nerazdružno povezane z njegovim osebnim pesniškim izrazom. V zvezi s tem je precej pomenljiva Klopčičeva kritika antologije *Kitajska lirika*, v kateri med drugim omeni, da je Gradnik s svojimi prevodi sicer vsaj deloma izpolnil svojo namero »vzbuditi slutnjo o lepota, ki jih je mogla ustvariti samo kitajska zemlja« (Klopčič 1929, 252), vendar je Klopčič do prevodnega procesa, pa tudi do samega prevoda, izrazito kritičen – Gradnik naj bi se preveč naslanjal na neustrezne prepesnitve v drugih jezikih, kar je bilo »pesmim v silno škodo« (Klopčič 1929, 190).

Izčrpna bibliografija prek stotih Gradnikovih prevodov je zajeta v *Slovenskem prevajalskem leksikonu 1550–1945* (Grum 2007), podrobnejši pregled in sistematično obravnavo pa prinašata Potokar (1982) in zlasti Toroš (2005a, 2005b, 2005c), ki je ob samostojnih knjižnih izdajah popisala tudi vse posamezne prevode pesmi, vključene v Gradnikove avtorske pesniške zbirke (npr. sonete Michelangela Buonarottija in dela kitajskih pesnikov v zbirkah *Pot bolesti*, *Svetle samote* in *De Profundis*).

Med Gradnikovimi prevodi je največji uspeh in tudi največ ponatisov doživela ravno *Kitajska lirika* (1928), v kateri prevladujejo pesmi Li Tai Poja, sicer pa je največ prevajal iz

italijanske in slovanskih književnosti. V zbirki *Italijanska lirika* (1940) so tako zbrana dela najpomembnejših italijanskih pesnikov, med katerimi so mnoga pozneje doživela tudi samostojne izdaje, med drugimi so to prevodi Petrarce, Leopardija, Foscola, D'Annunzia in Carduccija. Leta 1959 je v Gradnikovem prevodu izšel tudi Dantejev *Pekel*, pet let pozneje pa še *Vice*. Iz srbsčine je med drugim prevedel več zbirk pesmi za otroke Jovana Zmaja-Jovanovića, in izbrane pesmi Branka Radičevića, iz hrvaščine pa na primer *Smrt Smail-age Čengijića* Ivana Mužaranića in pesmi Silvija Strahimira Kranjčevića. Več del hrvaških in srbskih avtorjev je objavljenih tudi v zbirkah *Zlata srca: hrvatske povesti* (1922) in *Srbski realisti* (1948), posvečal pa se je tudi prevajanju ljudskega slovstva.

Leta 1947 je izšel Gradnikov prevod pesnitve *Gorski venec* črnogorskega pesnika Petra Petrovića Njegoša. Iz ruskega jezika je Gradnik med drugim prevedel *Drobne povesti* Maksima Gorkega (1911) ter pripoved za otroke *Kaštanka* Antona Čehova (1943). Iz angleščine je prevajal zlasti zunajevropsko književnost, med deli angleških avtorjev pa velja omeniti *Pravljice* Oscarja Wilda (1933) in *Portugiške sonete* Elizabeth Barrett Browning (1961). Iz francoščine je prevedel pesniško zbirko *Knjiga za tebe* Marguerite Burnat-Provins (1923), roman *Mrtvo mesto* belgijskega pesnika in pisatelja Georges-a Rodenbacha ter več pesmi Françoisa Villona in Paula Verlaina, ki jih je Gradnik objavil med svojimi pesmimi. Gradnikovi prevodi iz španske književnosti so zbrani v delo *Moderna španska lirika* (1943), ki med drugim vključuje dela Juana Ramóna Jimenéza, Antonia Machada in Federica Garcíe Lorce. Omeniti velja tudi Gradnikov prevod *Prešernovih nemških pesnitev* (1946).

Že tako obsežni opus knjižnih izdaj dopolnjujejo prevodi v slovenski periodiki, prav tako pa je za razumevanje pomena Gradnikove prevajalske dejavnosti pomembna rokopisna zbirka v NUK-u, v kateri so med drugim ohranjeni neobjavljeni prevodi Shakespearevih sonetov, Byronove »Parizine«, Wildove »Salome«, Bürgerjeve »Lenore«, opus prevodov treh furlanskih pesnikov, ter številnih drugih del iz nemške, ruske, arabske in armenske književnosti (gl. Toroš 2005b). Gl. tudi Grum 2007, Potokar 1982, Toroš 2005a, 2005b, 2005c.

3 Avtorsko delo

Prvo Gradnikovo objavljeno delo iz srednješolskega obdobja je pesem »Materino gorje« (1896), ki ji je leta 1902 sledil cikel osmih pesmi »V pomladi« in vrsta drugih revijalnih objav, med drugim tudi v *Ljubljanskem zvonu* in *Slovanu*. Prvo samostojno pesniško zbirko *Padajoče zvezde* je izdal leta 1916, sledila ji je *Pot bolesti* (1922), v katero je Gradnik prvič vključil tudi nekaj svojih prevodov iz kitajske lirike. Tudi svoje poznejše zbirke je Gradnik rad dopolnjeval s prevodi tujih del, ki so se vsebinsko in izrazno zliili z njegovim izvirnim delom. Leta 1926 je izšla zbirka *De profundis*, leta 1932 je založba Modra ptica izdala antologijo Gradnikovega dotedanjega dela, *Svetle samote*, šest let zatem pa

še zbirko *Večni studenci*. Sledile so ji *Zlate lestve* (1940), *Pesmi o Maji* (1944) in *Pojoča kri* (1944); v tem času je nastala tudi pesnitev *Spev svobode* (1945), ki je prvič v celoti izšla šele po avtorjevi smrti, leta 1954 pa je izšla zbirka pesmi za mladino *Narobe svet*.

Še več Gradnikovih del je izšlo po njegovi smrti, med drugim antološki izbori *Harfa v vetru* (1954, ur. Filip Kalan-Kumbatovič), *Eros-tanatos* (1962, ur. Kajetan Kovič), *Pesmi* (1962), *Izbrane pesmi* (1964), in *Izbrano delo* (1968). Gradnikova prva pesniška zbirka je bila v celoti prevedena v španščino (*La tierra desolada*, 2009), posamezni izbori pesmi pa so med drugim objavljeni tudi v italijanščini, furlanščini, francoščini, angleščini in makedonščini. Na podlagi Gradnikovih besedil je nastalo več samospevov in zborovskih skladb. Gl. tudi Brecelj 1979, Grafenauer 1926.

Alojz Gradnik je prevedel več temeljnih del italijanske, srbske, hrvaške, ruske, španske, francoske in angleške književnosti ter slovenskim bralcem prek posrednih prevodov približal kitajsko, bengalsko, japonsko in perzijsko liriko. Gradnik je visoko cenil svoje prevajalsko delo in marsikateri prevod uvrstil v svoje zbirke med izvorna pesniška dela.

Bibliografija

- Breclj, Marijan. 1979. »Gradnik, Alojzij (1882–1967).« V *Primorski slovenski biografski leksikon*, 6. snopič *Gracar – Hafner*, 1. knjiga, uredil Martin Jevnikar. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi211818/#primorski-slovenski-biografski-leksikon>.
- Gabrič, Aleš. 1994. »Alojz Gradnik in povojna oblast.« *Primorska srečanja*, l. 18, št. 155: 119–124.
- Grafenauer, Ivan. 1926. »Gradnik, Alojzij (1882–1967).« V *Slovenski biografski leksikon*: 2. zv., *Erberg – Hinterlechner*, uredil Izidor Cankar. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi211818/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Grum, Martin, ur. 2007. »Gradnik, Alojz.« *Slovenski prevajalski leksikon 1550–1945*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev; Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU, 191–198.
- Hladnik, Miran in Tone Pretnar. 2002. »Opombe.« V *Zbrano delo Alojza Gradnika*, 3. knjiga, uredil Miran Hladnik. Maribor: Založba Litera.
- Komelj, Milček. 2016. »Alojz Gradnik.« Dostop 9. 9. 2022. <https://www.sazu.si/clani/alojz-gradnik>.
- Klopčič, Mile. 1929. »Alojz Gradnik: Kitajska lirika.« *Ljubljanski zvon: leposloven in znanstven list*, 49, št. 3: 187190; 49, št. 4: 249–252.
- Potokar, Tone. 1982. »Alojz Gradnik v prevodih.« V *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*, Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev 5/7, uredili Drago Bajt, Frane Jerman in Janko Moder. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

- Seljak, Breda. 2020. »GRADNIK, Alojz. (1882-1967).« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Kranj: Mestna knjižnica Kranj. Dostop 4. 11. 2021. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/gradnik-alojz/>.
- Toroš, Ana. 2005a. »Gradnik kot prevajalec«. *Slavistična Revija*, 53, št. 2: 235–236.
- Toroš, Ana. 2005b. »Gradnikova prevodna bibliografija (rokopisna zbirka, periodika).« *Slavistična Revija*, 53, št. 4: 615–617.
- Toroš, Ana. 2005c. »Pregled knjižnih izdaj Gradnikovih prevodov.« V *Prevajanje baročnih in klasicističnih besedil: 30. prevajalski zbornik*, uredil Tone Smolej, 260–273. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.